

Correo electrónico: mmirambell@uoc.edu

Institución: Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya

Mesa: Rememorar *artefacta*, *atifells*, *atuendos*.

Els broadors. Perfil i procedència.

A l'Arxiu Episcopal de Vic, i més concretament a l'Arxiu Capitular de Vic, es conserva el *Llibre de les capes* (AEV, ACV, armari 34/2, Tresoreria). Es tracta d'un llibre de despeses, denominat així arran del costum obligatori dels nous canonges de la seu de Vic d'aportar una capa pluvial quan accedien al càrrec. Aquesta capa romania a la catedral després de la seva mort, de manera que a partir d'aleshores la seu vigatana s'encarregava del seu manteniment, reparació o adaptació als nous usos i gustos.

Gràcies a la consulta d'aquest llibre, així com a la de nombrosos manuals de l'Arxiu de la Cúria Fumada i de l'Arxiu del Capbreu de Vic –custodiats també a l'Arxiu Episcopal de Vic–, s'ha pogut emprendre una recerca sobre el teixit i la indumentària cinccentistes al bisbat vigatà que ens ha permès establir la presència de dinou broadors a la ciutat de Vic al llarg del segle XVI, entre els quals no s'ha localitzat cap dona broadora. De fet, en el *Llibre de les capes* només consten algunes costureres que es limiten a fer feines menors de reparació o manteniment de les vestimentes litúrgiques i que solen aparèixer sense nom ni cognom, només esmentades per l'ofici. Aquestes costureres, d'altra banda, no cobraven la feina feta elles mateixes, sinó a través d'un sastre o del marit, o quan eren vídues, mitjançant els fills barons.

Tot plegat ens permet concloure que l'ofici de brodar a Vic, i per extensió arreu de Catalunya, fou una labor pràcticament masculina, atès que són comptades les dones que practicaren l'ofici amb igualtat de condicions que els seus col·legues masculins. Entre les poques broadores conegudes destaca Elisabet Fuster, una barcelonina documentada entre 1572 i 1583 que va treballar per a la ciutat on residia i per a les viles de Piera i Granollers, però que no va exercir l'ofici –almenys d'una forma oficial– fins que fou vídua. Com moltes dones, només va tenir accés a un ofici socialment reconegut després de la mort del marit, el brogador Joan Fuster.

Sobre la procedència dels dinou broadors cinccentistes documentats a Vic, la nostra recerca ens ha permès establir que tots venien de fora i que només dos acabaren instal·lant-se definitivament a la capital d'Osona. Així, doncs, ni en el fogotament general de Catalunya de l'any 1497 ni en el de l'any 1553 consta cap brogador resident a Vic. En canvi, pel que fa a la ciutat de Barcelona –de la qual només disposem malauradament del fogotament de 1497–, hi figuren tres broadors com a caps de família, un dels quals fou Vicenç Ermengol, que treballà a Vic a finals del segle XV i principis del XVI. Els altres dos són un tal Geronelles i, sobretot, Antoni Sadurní, el brogador català més rellevant de la segona meitat del segle XV, autor de l'obra més reeixida del brodat gòtic català: el frontal de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya.

Quant als altres divuit broadors cinccentistes documentats a Vic, n'hi ha cinc dels quals desconeixem la procedència o ciutadania ja que els documents no són prou explícits. Tanmateix, podem concloure que la majoria foren ciutadans de Barcelona (almenys en nou casos), malgrat que se sap que un d'ells (Benet Guasch) era originari de La Selva del Camp de Tarragona. Pel que fa als altres quatre: un era català, l'altre aragonès, el tercer del regne de Granada i el quart del comtat d'Aux del regne de França. Cal afegir, a més, que dos d'aquests quatre broadors (concretament el granadí Pedro Ladrón Maldonado, originari de Ronda, i el català Jaume Salís, originari de Sant Boi de Llobregat) foren els únics que acabaren plantant el taller a la ciutat de Vic, si bé en ambdós casos a la segona meitat del segle. Es pot concloure, per tant, que malgrat la quantitat i qualitat dels encàrrecs, Vic no comptà amb un taller de brodats estable durant la primera meitat del segle XVI i que la majoria dels broadors vingueren de Barcelona. Una situació que contrasta força amb l'àmbit de la pintura i que s'adiu més amb el de la tipografia. Així, d'una banda, entre 1503 i 1546 trobem a Vic el taller pictòric de la família Gascó (el fundador de la qual era d'origen navarrès), essent substituït pel taller del pintor Jaume Gener (nascut a Sant Feliu de Llobregat i documentat a Vic entre 1547 i 1568) i més endavant pel de Rafael Andreu (fill de La Selva del Camp i instal·lat a Vic a partir de 1576). D'altra banda, en canvi, cap dels tipògrafs que treballà per a la capital d'Osona s'instal·là a Vic, essent també la ciutat de Barcelona el principal centre de procedència dels impressors que estamparen llibres per a les autoritats eclesiàstiques vigatanes, seguida per la ciutat francesa de Lió.

Sobre la capacitat de Vic com a centre capaç de generar encàrrecs artístics rellevants, cal recordar que segons el fogatjament general de Catalunya de 1553 era la vuitena ciutat catalana amb nombre d'habitants (598 focs), després de Barcelona (6.432 focs), Perpinyà (1.755 focs), Girona (1.314 focs), Lleida (1.109 focs), Tortosa (988 focs), Tarragona (844 focs) i Valls (609 focs).

Organització de la professió.

Com a la resta de professions coetànies, els brodadors cinccentistes catalans es formaren en tallers d'estructura familiar i, un cop assolida la categoria de mestres, s'associaren sovint amb altres col·legues per a un termini de temps determinat o bé per a l'execució de feines concretes. Així, per exemple, Vicenç Ermengol formà societat amb el barceloní Simó Petit, amb qui realitzà diversos encàrrecs entre 1491 i 1516, o bé Gabriel Maduixer i Benet Guasch s'associaren per a fer el tern del bisbe de Vic Joan de Tormo entre 1519 i 1520. Benet Guasch, per la seva banda, va tenir un nebot –també brogador– anomenat Antoni Joan Papiol que l'any 1543 estava associat amb Àngel Garcia àlies Maduixer, del qual desconexem perquè usava aquest àlies, tot i que sembla força clar que degué fer l'aprenentatge amb Gabriel Maduixer, o bé hi estigué emparentat.

Obres conservades.

Gràcies a la recerca d'arxiu realitzada, hem pogut aplegar més d'un centenar de documents que s'han relacionat amb la magnífica col·lecció de teixits i indumentària que es conserva al Museu Episcopal de Vic (MEV), considerada una de les millors de Catalunya. Això ens ha permès establir com a principals brodadors cinccentistes actius a Vic i amb obra conservada, a Vicenç Ermengol (documentat entre 1494 i 1521), el tàndem format per Benet Guasch († 1542) i Gabriel Maduixer (documentat entre 1510 i 1521), i Joan Ferrer (documentat entre 1556 i 1577). Cal dir, tanmateix, que la localització de brodats a partir de la documentació d'arxiu és una tasca certament difícil perquè –com és prou sabut– la majoria d'indumentària religiosa d'arreu ha patit nombroses reparacions i modificacions al llarg dels segles, de manera que sovintegen els conjunts facticis i els brodats reaprofitats en obres tèxtils posteriors.

Vicenç Ermengol va realitzar obres molt rellevants per al capítol de la seu vigatana, com la capa del canonge Joan Fonolleda (1499-1500), la capa del canonge i paborde Sebastià Sala (1500), la capa del canonge Nicolau de Campamar (1501-1502) i la capa del canonge Pere Sauleda (1509-1510). Sortosament hem pogut localitzar dues d'aquestes capes, si bé modificades: la del canonge Sala i la del canonge Sauleda (MEV 1312 i 1429).

Uns anys després, Gabriel Maduixer i Benet Guasch obraren entre 1519 i 1520 el tern del bisbe Joan de Tormo, del qual el MEV conserva dos sobreolls de dalmàtica (MEV 7734 i 7735) i, finalment, el 1557 el brogador i tapisser Joan Ferrer va contractar l'escapulari d'una casulla per al canonge vigatà Joan Sala que hem pogut identificar en una altra casulla posterior (MEV 1311), una troballa certament interessant ja que Joan Ferrer entre 1561 i 1564 es traslladà a la ciutat de Girona on va realitzar vuit tapissos per a la seu gironina, dels quals encara se'n conserven sis. Aquests tapissos, sense ser unes obres molt lloables tècnicament, són unes peces cabdals de la tapisseria a Catalunya, atès que són les úniques obres catalanes conegudes fetes per un tapisser autòcton.

D'altra banda, si analitzem formalment aquests brodats, ens adonem que els de principis de segle són encara gòtics, com ho testimonien els de les capes dels canonges Sebastià Sala (1500) i Pere Sauleda (1509-1510). No obstant això, cal dir que el gòticisme es manté fins ben entrat el segle, ja que els brodats que realitzà Joan Ferrer el 1557 per a la casulla del canonge Joan Sala, tot i que incorporen alguns elements del repertori ornamental renaixentista, mostren una concepció encara gòtica perquè les figures dels sants es representen dempeus i dins de fornícules, lluny de les representacions de bust emmarcades per medallons més típiques de les acaballes de segle. De fet, aquesta llarga pervivència del gòtic és un fenomen que trobem arreu de Catalunya i en altres àmbits artístics. Si ens fixem per exemple en la tipografia, la substitució del llibre gòtic pel llibre humanista no s'assolirà completament fins a mitjan segle, malgrat que s'avança lleugerament als brodats, ja que el mateix any que Joan Ferrer contractava la casulla del canonge Joan Sala, l'impressor lionès Teobald Paganus estampava un breuari per al bisbe vigatà Acisclo Moya de Contreras amb lletra humanística i amb il·lustracions ja renaixentistes.

Valoració social dels brodadors i dels brodats.

Sobre la posició social dels brodadors a la Catalunya del Cinccents no es pot arribar a conclusions categòriques per escassetat de dades –sovint molt allunyades en el temps– i, òbviament, perquè dins d'una mateixa professió hi ha diferents estatus. Tanmateix disposem d'algunes dades, com ara el dot que rebien els brodadors a l'hora de casar-se, que poden ser indicatives. Així, doncs, el testament de Benet Guasch atorgat

el 2 de novembre de 1541 ens informa que va rebre com a dot 120 lliures barceloneses, a més de camises de llana i lli, braçalets i anells d'or. Pel que fa al seu nebot, Antoni Joan Papiol, el seu testament redactat el 7 d'abril de 1543 ens notifica que va rebre 160 lliures.

Uns anys més tard, concretament el 1551, Pedro Ladrón Maldonado va rebre 100 lliures barceloneses i un llit de camp de ras de fusta de noguer amb la seva mitja màrrega, un matalàs, un travesser, un parell de llençols i una flassada de llana. A més, la seva sogra li féu donació de les dues parts dels béns i drets que tenia l'avi matern de la núvia a la vila de Sant Joan de les Abadesses. Per la seva banda, Jaume Salís –l'únic brodat analfabet que hem localitzat– va rebre 100 lliures, tal i com consta en el seu testament atorgat l'any 1577.

No obstant això, qui destaca per sobre de tots, és el brodat Àngel Garcia àlies Maduixer que va signar capítols matrimonials el 7 d'agost de 1544 amb la vigatana Anna Montserrat, filla del mercader Erasme Montserrat, rebent per dot l'espectacular xifra de 615 lliures barceloneses.

Si comparem aquestes dades amb altres oficis d'una consideració social similar, sembla que en general els brodaters gaudiren d'un estatus una mica superior. Així, per exemple, el pintor Jaume Gener que es casà dues vegades a Vic, va rebre només 60 lliures pel dot del primer matrimoni (1548) i 60 lliures i un cofre de joies pel segon matrimoni (1553). Un cas a part és el del pintor Pere Gascó que es va casar l'any 1527 i que no va rebre cap lliura, atès que se'n va anar a viure a casa dels sogres, els quals es comprometeren a mantenir, vestir i calçar el jove matrimoni.

Pel que fa als brodaters, una manera de saber la seva valoració social és comparant el seu cost amb el d'altres productes artístics. Així, per exemple, la capa d'or i seda del canonge Pere Saulea contractada el 22 d'agost de 1509 per Vicenç Ermengol per 85 lliures barceloneses, va sortir 30 lliures més cara que el retaule major de l'església parroquial de Sant Romà de Sau contractat el 28 d'abril de 1509; per la fabricació, pintura, i instal·lació del qual els obrers de l'església pagaren al pintor Joan Gascó 55 lliures. Cal assenyalar que aquest retaule era de tres carrers amb dos compartiments cadascun, que tenia una predel·la amb set registres i dues portes.

Cal esperar, doncs, que totes aquestes dades –en gran part inèdites– incitin a d'altres investigadors a estudiar l'oblidat món del tèxtil amb la mateixa passió amb què tradicionalment els historiadors de l'art ens hem lliurat a l'arquitectura, la pintura o l'escultura, i sobretot que ajudin a restituir el nom d'aquests brodaters al lloc que els correspon, superant la ignominiosa classificació dels brodaters dins de les anomenades arts menors o aplicades.